

Erdal İnönü'nün 'Cumhuriyet Dönemi Bilimini Değerlendirme Projesi'nin Yeni Halkası: 'Astronomi ve Astrofizik Bibliyografyası'¹

Feza Günergun²

Prof. Dr. Dr.h.c.mult. Erdal İnönü'nün (1926-2007) yeni kitabını, *1923-1966 Döneminde Türkiye'nin Astronomi ve Astrofizik Dallarındaki Araştırmalara Katkısını Gösteren Bir Bibliyografya ve Bazı Gözlemler*³ başlıklı eserini sizlere tanıtmak için huzurunuzda bulunuyorum. Bana bu imkânı verdikleri için İstanbul Kültür Üniversitesi'nin sayın rektörü, değerli bilim insanı Prof. Dr. Dursun Koçer'e teşekkürlerimi sunarım. Bu eserin hazırlanış öyküsünü ve içeriğini sizlere tanıtmadan önce, Prof. E.İNÖNÜ'nün bibliyografya projesinin hedeflerinden ve bu projenin Türk Bilim Tarihi için öneminden kısaca söz etmek istiyorum.

Öncelikle bir hususu vurgulamak istiyorum: E. İnönü'nün matematiksel ve doğa bilimlerini kapsayan bibliyografya çalışmaları, esas itibarıyla birer bilim tarihi araştırmasıdır. Bu bibliyografyalar, yirminci yüzyılda Türkiye'de bilimin kimler tarafından, hangi kurumlarda ve hangi şartlarda üretildiğini, dünya bilim çevrelerinde gördüğü ilgiyi, sayısal verilere dayanarak gözler önüne sermektedir. Bu bakımdan, Prof. İnönü, değerli bir fizikçi ve devlet adamı olduğu kadar, bir bilim tarihçisidir ve öncü bir bilim tarihçisidir.

Buradaki kullandığım 'öncü' sıfatını da açıklamak istiyorum. Prof. İnönü, 1960lı yıllarda başlattığı bibliyografya projesiyle, Cumhuriyet dönemi bilimi üzerindeki tarihsel araştırmalara öncülük etmiştir. Nasıl ki matematikçi Salih Zeki, tıp doktoru Adnan Adıvar, Osmanlı dönemi bilim insanlarını ve eserlerini araştırmada öncülük etmiştir, Erdal İnönü de, Cumhuriyet dönemi bilimi üzerindeki araştırmaların öncüsü olmuştur.

ODTÜ DÖNEMİ: FİZİK VE MATEMATİK BİBLİYOGRAFYALARI (1971, 1973)

Prof. E.İNÖNÜ, bibliyografyalar projesine 1960lı yılların sonunda, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde başlamıştır. Cumhuriyet'in 50. yılına yaklaşıldığı o dönemde, İnönü, "Yakın geçmişte temel bilimlerin gelişmesine Türkiye'nin katkısı ne olmuştur?" sorusuna cevap arayışı içindedir. Bu kritik soruyu yanıtlayabilmek için, temel bilim alanlarında 1923 sonrasında yapılan yayınlara yönelik bir proje tasarlar. Projesinin üç hedefi vardır:⁴

- 1.Türkiye'nin bilime katkısının küçük olduğu şeklindeki yaygın, fakat belgelere dayanmayan kanıyı **sorgulamak**
- 2.Türkiye'nin bilime katkısının miktarını **belirlemek** (ölçmek).
- 3.Projeden çıkacak sonuçlar ile Türkiye'nin ulusal bilim politikasının belirlenmesine **katkı sağlamak**.

İNÖNÜ bir fizikçidir. Bu sebeple, fizikte olduğu gibi, bilim tarihi araştırmalarında da ölçmeye dayalı bir yöntemi benimsemiştir. Bibliyografyalar hazırlanacak ve değerlendirilecektir. Bibliyografyalar onun için bilime katkıyı ölçebilecek, kritik sorusuna yanıt sağlayabilecek bir değerlendirme ölçөгüdür.

¹ ERDAL İNÖNÜ GÜNÜ'nde (İstanbul Kültür Üniversitesi, 20.02.2009) yapılan sunumun resimsiz metnidir.

² Prof.Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı.

³ E.İNÖNÜ, *1923-1966 Döneminde Türkiye'nin Astronomi ve Astrofizik Dallarındaki Araştırmalara Katkısını Gösteren Bir Bibliyografya ve Bazı Gözlemler* (2007 Yılına Kadar Yapılan Yayınlarla İlgili Değerlendirmelerle Birlikte). Ed. Feza Günergun, Ed. Yrd. Esra Çolpan, TÜBA Yayınları, Ankara, 2009, 128 s. ISBN 978-9944-252-25-6.

⁴ *1923-1966 Döneminde Fizik Dalındaki Araştırmalara Türkiye'nin Katkısını Gösteren Bir Bibliyografya ve Bazı Gözlemler*. ODTÜ yay., Ankara 1971, 112 s.

E. İnönü, bibliyografyaları hazırlamaya, 1968-69 ders yılında ODTÜ’de bilim tarihi lisans dersini alan öğrencileriyle birlikte başlar. Projenin ilk ürünü kendi uzmanlık alanı olan fizik dalındadır ve 1971 yılında basılır:

1923-1966 Döneminde Fizik Dalındaki Araştırmalara Türkiye’nin Katkısını Gösteren Bir Bibliyografya ve Bazı Gözlemler. ODTÜ yay., Ankara 1971, 112 s.

Bu araştırma sonucunda, fizik dalında, 133 yazara ait 581 makale belirlenmiştir. İnönü, bu bibliyografyayı esas alarak, her araştırmacının makale sayısını, verimlilik dağılımını, fizik araştırmalarının sayısının yıllara göre değişimini, yayın sayısının zamanla artışını, makalelerin kurumlara göre dağılımını, araştırma konularının dağılımını, “Citation index”te yazarlara yapılan atıf sayısını veren cetvel ve grafikler hazırlamış ve bunlara bağlı değerlendirmeler yapmıştır.

Prof. İnönü, iki yıl sonra, 1973 yılında, matematik araştırmaları bibliyografyasını yayımlar:
1923-1966 Dönemi Türkiye Matematik Araştırmaları Bibliyografyası ve Bazı Gözlemler. ODTÜ yay., Ankara 1973, 141 s.

Bu çalışmada 148 yazarın 660 makalesi belirlenmiştir. Fizik yayınları bibliyografyasının hazırlanmasında izlenen yöntem, matematik için de kullanılmış, elde edilen verilerden cetvel ve grafikler oluşturulmuş ve değerlendirilmiştir. Ayrıca, her iki bibliyografyadan elde edilen sonuçlar karşılaştırılmış ve benzer sonuçlara ulaşıldığı kaydedilmiştir. Bu bibliyografyanın bir özelliği de, değerli matematikçi Prof. Dr. Cahit Arf’ın ODTÜ’de yaptığı konuşmaların bir özetinin, “İstanbul Üniversitesindeki Matematik Çalışmaları Hakkında Bazı İzlenimler ve Anılar” başlığı altında bibliyografyaya eklenmiş olmasıdır.

E. İnönü’nün ‘Astronomi Bibliyografyası’ her ne kadar bugün, 2009’da yayına dönüşebilmiş ise de, astronomi dalında Türkiye’nin bilime katkısını belirleme çalışması, yine ODTÜ döneminde, 1970’li yıllarda başlamıştır. Çalışmaların başlangıcını kendi kaleminden okuyalım:

“1971 yılında fizik, 1973 yılında matematik (ve mekanik) dallarındaki araştırmaları kapsayan bibliyografyaları yayımladım. Astronomi ve astrofizik dallarında benzer bir çalışmaya, astronomi profesörü Dr. Muammer Dizer ile birlikte 1973 yılında giriştik. Aynı zamanda Kandilli Rasathanesi Müdürü olan Profesör Dizer, daha önce Türkiye’deki bilim insanlarının astronomideki tüm araştırma yazılarını, özetleriyle birlikte gösteren bir bibliyografya hazırlamış olduğu için, bu konuda bize düşen sadece bazı gözlemler yapmak oldu. 1973’te toplanan TÜBİTAK IV. Bilim Kongresi’ne bu çalışmanın bir özetini sunduk. Ancak, kitap haline getiremeden Prof. Dizer’i 1993 yılında kaybettik. Şimdi elinizde bulunan kitap, o zaman Dizer ile beraber IV. Bilim Kongresi’ne sunduğumuz bildirinin genişletilmiş ve bibliyografya ile tamamlanmış şeklidir. Profesör Muammer Dizer’i saygıyla anıyor ve göremediği kitapta bulunabilecek hatalardan sorumlu olmadığını belirtmek istiyorum.”⁵

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ DÖNEMİ: KİMYA BİBLİYOGRAFYASI (1982)

E.İNÖNÜ’nün üçüncü bibliyografyası, ilk bibliyografyalardan yaklaşık on yıl sonra, 1982 yılında İstanbul’da yayımlanır. Boğaziçi Üniversitesi’nde öğretim üyeliği ve dekanlık yaptığı yılların ürünüdür:

1923-1966 Dönemi Türkiye Kimya Araştırmaları Bibliyografyası ve Bazı Gözlemler. Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No.313, İstanbul 1982, 295 s.

Önsöz’deki ifadesiyle E.İNÖNÜ’nün amacı, “Cumhuriyet döneminde kimya araştırmalarının gelişmesini yayınlara dayalı olarak göstermek, bilim hayatımızın yapısı hakkında gerçekçi değerlendirmelerde bulunmak, bilim tarihimize ve bilim politikamıza katkı yapmaktır.” Önceki bibliyografyaların önsözlerinde yer almayan ‘bilim tarihine katkı’ düşüncesi, kimya bibliyografyasında açıkça kendini

⁵E.İNÖNÜ, *1923-1966 Döneminde Türkiye’nin Astronomi ve Astrofizik Dallarındaki Araştırmalara Katkısını Gösteren Bir Bibliyografya ve Bazı Gözlemler.* s.vii.

göstermektedir. İnönü, bu kitabında, “araştırmalar hakkında tanıtma ve değerlendirme yazılarının yazılmasının, eleştiri yapılmasının, o çevrenin bilim yaşamına can kattığı, genç kuşakları daha önemli bilimsel çalışmalar yapmaya yönelttiği” görüşünü açıklarken, bir bakıma bilim tarihinin önemine dikkati çekmektedir. Hazırladığı bibliyografyaların, Türkiye’deki araştırmacılar arasında anılarını yazma eğilimi uyandırmasını, -- her zamanki alçak gönüllülüğü ile -- çabaları için yeterli bir karşılık olarak kabul etmektedir.

Kimya araştırmaları bibliyografyası da, fizik ve matematik araştırmaları üzerinde yapılan çalışmalarda kullanılan yöntemlerle değerlendirilmiştir. Her üç bibliyografyanın değerlendirme sonuçları karşılaştırılmış ve Türkiye’de kimya dalının fizik ve matematik dallarına nazaran daha erken başladığı, daha geniş tabana yayılarak daha büyük bir gelişme gösterdiği ortaya konmuştur.

BİBLİYOGRAFYALAR PROJESİNİN CANLANIŞI (2005)

1983 yılında siyasi yaşama atılması, Prof. E.İNÖNÜ’yü bibliyografya çalışmalarından yaklaşık 20 yıl kadar uzaklaştırmıştır. Bu durum, Türk bilim tarihi için sevinilecek bir sonuç olmamış ise de, E. İnönü, 2002 yılından itibaren bilfiil bilim tarihi ile ilgilenmeye başlamıştır. Sabancı Üniversitesi’nde bilim tarihi dersleri vermiş, İstanbul Üniversitesi Bilim Tarihi Anabilim Dalı ile bilimsel işbirliğini başlatmış, bu birimde konferanslar vermiştir. Anabilim Dalı üyelerinin hepsinde, ziyaretlerinin çok güzel anıları vardır. Anabilim Dalı’nın düzenlediği toplantılara, Celal Saraç projesine maddi ve manevi desteğini eksik etmemiştir. Kendisini burada tekrar minnet ve saygıyla anıyoruz.

Yıllar geçse de, E.İNÖNÜ, bibliyografya projesini tamamlama fikrini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Kimya bibliyografyasının yayımından 22 yıl sonra, 2005 yılı Temmuz ayında Erdal Bey’den aldığımız bir telefon, projesini yeniden ele aldığımız bize müjdelemiştir. Bu görüşmede, her zamanki kısa ve öz üslubuyla, daha önce yayımladığı fizik ve matematik bibliyografyalarını genişletmek, astronomi ve biyoloji (botanik ve zooloji) dallarında yeni bibliyografyalar hazırlamak istediğini ve bunları bir dizi halinde yayımlamayı düşündüğünü açıklamaktaydı. Projede kendisine yardımcı olacak genç bir bilim tarihçisi önermemizi rica ediyordu. Bilim Tarihi Lisans Programı mezunu olan eski öğrencilerimizden Esra Çolpan’ın bu araştırma için uygun bir adaydı. Kendisini Erdal Bey’e önerdik. Esra, Temmuz 2005 sonunda Kandilli’deki Feza Gürsey Enstitüsü’nde Erdal Bey ile görüştü. Erdal Bey’in sınavından başarıyla geçerek, Ağustos ayından itibaren bibliyografya projesinde çalışmaya başladı.

Erdal Bey’in ilk hedefi, biyoloji yayınları bibliyografyasını derleyerek 1923-1966 döneminde Türkiye’nin biyoloji bilimine katkısını değerlendirmektir. Esra’dan Osmanlı son dönemini de içine almak üzere, Cumhuriyet Türkiye’sinde çalışmış yerli ve yabancı biyologları belirlemesini ve yayınlarını listelemesini istedi. Ayrıca, 1966 sonrasındaki biyoloji çalışmalarının durumu hakkında fikir sahibi olabilmek için ISI Web of Science’da, Türkiye kaynaklı makalelerinin aldığı atıfları belirleme çalışmalarına başlandı. Diğer taraftan Erdal Bey, Türkiye’deki biyoloji araştırmalarının başlangıcına ve gelişimine tanıklık etmiş araştırmacılara, toplanan malzemeyi göndererek yorum yazıları istedi. Bu araştırmacılar arasında Prof. Dr. Asuman Baytop, biyoloji yayınları bibliyografyasını gözden geçirdi ve İstanbul Üniversitesi’nde botanik araştırmalarının gelişimiyle ilgili bir yazı yazdı.

ASTRONOMİ – ASTROFİZİK BİBLİYOGRAFYASI’NIN YAYININA DOĞRU

Erdal Bey’in tedavi için Nisan 2006’da Amerika’ya gidişi, araştırmaları ister istemez yavaşlattı. Türkiye’ye döndükten birkaç ay sonra, Ekim 2006’de proje yeniden hızlandı. Daha önce basılmış olan fizik ve matematik bibliyografyalarını, makalelerin 2007 yılına kadar aldıkları atıf sayılarıyla genişletme işlemi sürerken, aynı genişletme çalışması jeoloji ve astronomi dalları için de yapılmaya başlandı. E.İNÖNÜ’nün, astronomi bibliyografyasına ek olarak koymayı planladığı ve Türkiye’deki astronomi araştırmaları yapan kurumların tarihçelerini anlatan yazıları toplamasını Prof. Dr. Dursun Koçer’den istemesi de bu dönemde olmuştur.

Temmuz 2007’de Erdal Bey’in tekrar Amerika’ya gidişiyle bibliyografya çalışmaları durma noktasına geldi. Erdal Bey’in vefatından (31 Ekim 2007) sonra, Sayın Sevinç İnönü’nün arzusu ve girişimleriyle

bibliyografyaları tamamlama ve yayımlama çalışmaları başladı. 5 Aralık 2007’de Prof. Ali Alpar’dan gelen bir mesaj, Sevinç Hanım’ın bibliyografya çalışmalarının durumunu öğrenmek istediğini bildirmekteydi. Esra Çolpan ile kendisine son durumu bildiren bir rapor yazdık. 5 Mart 2008’de TÜBA’da S.İnönü, A.Alpar, D.Koçer, F.Günergun ve E.Çolpan’ın katıldığı bir toplantı yapıldı ve bu toplantıda, yayımlanacak ilk kitabın, astronomi bibliyografyası olmasına karar verildi. Ali Alpar, bibliyografya dizisinin seri editörlüğünü üstlenmemi istedi – bu onur verici teklif için kendisine burada şükranlarımı sunmak istiyorum. Bu toplantıdan sonra, Esra Çolpan ile birlikte astronomi bibliyografyası üzerinde çalışmaya başladık. 12 Mart 2008’de Prof. Dr. Dursun Koçer ile birlikte Sevinç Hanım’ı Kanlıca’daki evinde ziyaret ederek, “Astronomi Bibliyografyası”nın içeriğini görüştük. Kitabın bir kısmı Esra Çolpan’da, bir kısmı Prof. Dr. D. Koçer’de idi. Kurumsal tarihle ilgili bazı yazılar henüz yazarlardan gelmemişti. Ancak asıl ilginç nokta, hazır olduğunu bildiğimiz ve 1923-1966 yılları arasındaki makaleler listesi, yani eserin bibliyografya kısmı, ne metin olarak ne de bilgisayarda elektronik olarak vardı. Dolayısıyla bu liste yeniden oluşturulmalıydı.

2008 Nisan ayının ilk günlerinde, Prof.Dr. Engin Bermek’e, Erdal Bey’in bibliyografya çalışmalarının son durumu hakkında bir rapor verdik ve bu araştırmaların TÜBA tarafından basılmasının uygun olacağını belirterek kendisinden destek istedik. Prof. Bermek, yayın projesini TÜBA Konseyi’ne sundu ve öneri olumlu karşıladı. Bu yaklaşım, Astronomi Bibliyografyası’nı tamamlama çalışmalarını hızlandırdı. TÜBA’dan yayım kararı çıkar çıkmaz, Esra ile birlikte, eserin bibliyografya kısmını yeniden derlemeye başladık. Atıf sayılarına ait listeleri düzenledik. Yayın sayısı ve atıf sayısında ufak değişiklikler meydana geldiyse de, bu Prof. İnönü’nün değerlendirmelerini etkileyecek düzeyde değildi. Prof. Dr. D. Koçer, yazarlarla temasa geçerek, astronomi araştırmaları yapan kurumlarının tarihiyle ilgili yazıları kısa zamanda temin etti. Bütün bunları bir araya getirerek kitabın bilgisayar çıktısını aldık. 3 Haziran 2008’de Sevinç Hanım’ın Erdal İnönü’nün doğum günü anısına Anadolu Hisarı’nda düzenlediği davette kendisine sunduk. Bu tarihten sonra metin üzerindeki çalışmalarımız devam etti. Prof. Koçer, metni baştan sona tekrar okudu ve son rötuşlarını yaptık. Nihayet metni 22 Aralık 2008’de, bundan iki ay önce, TÜBA Başkanı Yücel Kanpolat’a, TÜBA İstanbul Ofisi’nde teslim ettik ve mümkünse kitabın 20 Şubat 2009’da İstanbul Kültür Üniversitesi’nde düzenlenecek olan “Erdal İnönü Günü”ne yetiştirilmesini rica ettik. Prof. Kanpolat, hemen TÜBA Konseyi’nden basım için gerekli bütçeyi çıkardı ve basım çalışmaları başladı. Bilim Tarihi Anabilim Dalı’ndan Kaan Ata, kapak tasarımını yaptı. TÜBA Yayın Yönetmeni Filiz Çiçek Bil’in titiz çalışmasıyla, kitap, Erdal İnönü Günü’ne yetişti.

ASTRONOMİ - ASTROFİZİK BİBLİYOGRAFYASI’NIN İÇERİK TANITIMI

Prof. İnönü’nün bu eseri, daha önce de belirttiğimiz gibi, onun 1960lı yılların sonunda başlattığı bibliyografya çalışmalarının yeni bir halkasıdır. Eserin başlığı, yalnızca bir astronomi – astrofizik yayınları bibliyografyası izlenimini verse de, eser, bir bibliyografik çalışmanın çok ötesindedir ve bir bilim tarihi araştırması olarak değerlendirilmelidir. İçerdiği gözlemler ve tarihsel metinler sayesinde, astronomi/astrofizik tarihimizi ana başlıkta belirtilen 1966 yılına kadar değil, alt başlığın işaret ettiği gibi, 2007 yılına kadar belgelemekte ve değerlendirmektedir.

Prof. E. İnönü, kitabına, 1923-66 dönemi astronomi ve astrofizik yayınları bibliyografyası üzerindeki gözlemleriyle başlar. Bibliyografyaya dayalı olarak hazırladığı çizelgelerden elde ettiği sayısal sonuçlar, gözlemlerinin temelini teşkil etmektedir.

Araştırma verimiyle ilgili gözlemler:

Araştırma verimini hesaplamak için 1923-66 döneminde yayın yapan araştırmacılar ve yayın sayıları bir çizelgede toplanmıştır (Çizelge 1). Bu çizelgeden şu sonuçlar çıkmıştır:

1. Türk astronomların başlıca Türkiye’de yaptıkları araştırmalara ait yazılar, toplamın % 43’ünü
2. Yabancı astronomların Türkiye’de yaptıkları araştırmalara ait yazılar, toplamın %35’ini,
3. Geçici ya da devamlı olarak yurt dışında çalışan Türkiye kökenli araştırmacıların yazıları, toplamın %22’sini oluşturmaktadır.

Yayın sayısının kurumlar arası dağılımıyla ilgili gözlemler:

Yayın sayısının kurumlara göre yıllık dağılımını değerlendirmek üzere bir çizelge hazırlanmıştır. Bu çizelgeden çıkarılan sonuçlar aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

1935-1948 yılları arasında astronomi araştırma yazıları yayımlayan başlıca merkez, İstanbul Üniversitesi'dir. İlk yıllarda Prof.Dr. Gleissberg'in yazıları ağırlıkta olmakla birlikte, daha sonra, doktoralarını tamamlayan Türk astronomların yayınları sayıca çoğalmaktadır.

1945 yılında İstanbul Üniversitesi kökenli Tevfik Okyay Kabakçioğlu tarafından kurulan Ankara Üniversitesi Astronomi Enstitüsü'nün ilk yayınları 1953 yılında görülmektedir ve Profesör Kreiken'e aittir.

Ege Üniversitesi Gözlemevi'nde yapılan araştırmalara 1963 yılından itibaren yayına dönüşmeye başlamıştır.

İstanbul Üniversitesi Astronomi Enstitüsü yayınları	104 makale
Ankara Üniversitesi Astronomi Enstitüsü yayınları	44 makale
Ege Üniversitesi Astronomi Enstitüsü yayınları	5 makale
Kandilli Rasathanesi yayınları	20 makale
Diğer yurtiçi yayınlar	3 makale
Yurtdışındaki yayınlar	154 makale

Yayın sayısının yıllık dağılımıyla ilgili gözlemler:

Yayın sayısının değişimini belirlemek için 1935 yılı (ilk yayın) ile 1966 yılı arasında, her yıl kaç yayının yapıldığını gösteren bir çizelge hazırlanmıştır (Çizelge 3). Bu çizelgeye göre, yurt dışında yapılan araştırmaların sayısı 1966 yılına yaklaştıkça artmaktadır. 1962 yılından itibaren yurtdışı yayın sayısı, yurtiçi yayın sayısı düzeyine gelmektedir. Prof. İnönü, fizik dalı ile kıyaslama yaparak, astronomi ve astrofizikteki beyin göçünün fizik dalındaki kadar etkili olmadığına işaret etmektedir.

Araştırma konularıyla ilgili gözlemler:

Prof. İnönü, yayınları araştırma konuları açısından incelemiştir. Kurumlar bazında, İstanbul Üniversitesi Rasathanesi ve Kandilli Rasathanesi'nde güneş lekelerinin gözlemlendiğini, Ankara Üniversitesi Astronomi Enstitüsü'nde ise, incelenen dönemde henüz gözleme başlanmadığı için, mevcut gözlemler üzerinde istatistiksel incelemeler yapıldığını belirlemiştir. Araştırmacıların en çok incelediği konuları, araştırmacıların adlarıyla birlikte, bir liste halinde vermiştir.

Yayınların gördüğü ilginin belirlenmesi

Prof. İnönü, Astronomi Bibliyografyası'nda, yayınların uluslararası bilim çevrelerinde gördüğü ilgiyi belirlemek için, bu yayınların aldığı atıf sayılarının tespitine dayanan bir çalışma başlatmıştır. Bu çalışma çerçevesinde 1961-2006 Science Citation Index (SCI) yıllıkları taranmıştır. Taramalar, iki grup makale için yapılmıştır:

A)1923-1966 döneminde yayımlanmış makaleler (Bibliyografya'daki makaleler)

Bunlara yapılan atıf sayıları (Çizelge 4) ve ayrıca bu yazarların 10 ve üzeri atıf almış makalelerinin sayısı (Çizelge 5) belirlenmiştir. Sayısal veriler, yurt dışında, yabancı araştırmacılarla birlikte yapılan araştırmaların daha çok atıf aldığını göstermiştir.

B)1923-2007 döneminde Türkiye’de çalışmış araştırmacıların makaleleri

1923-2007 dönemi makalelerine yapılmış atıf sayıları belirlenmiş (Çizelge 6); 1961-2007 döneminde en az 10 atıf almış makalelerin kronolojik listesi hazırlanmış (Çizelge 7); 1923-2007 döneminde 10 ve daha fazla atıf almış makalelerin sayıları (Çizelge 8) belirlenmiştir. En az 10 atıflı makalelerin çoğu yurt dışında yapılmış çalışmalara dayandığı gözlemlenmiştir.

SCI’de 2007 yılına kadar yapılan taramalar, Prof. İnönü’nün gözlemlerini 1966 yılından öteye taşımaya imkân vermiştir. Dolayısıyla bu eser, 1966 yılına kadar değil, Cumhuriyet’in kuruluşundan günümüze kadar Türkiye’nin astronomi ve astrofizik bilimine katkısını değerlendiren bir eser niteliğindedir.

Ekler Bölümü:

Ekler bölümü, öncelikle Türkiye’de astronomi ve astrofizik araştırmalarının kurumsallaşma tarihini bakımından önemlidir. Bu bölümde yazıları bulunan yazarlar, bu kurumsallaşma sürecine bizzat katkıda bulunmuş ve tanıklık etmiş öğretim üyeleridir. Yazıları, bugün olduğu kadar ileride de kaynak metin olarak kullanılacak olan ve bilim tarihimiz açısından son derece değerli yazılardır.

Ekler bölümünün ilk yazıları, üniversitelerdeki astronomi bölümlerinin ve gözlemevlerinin gelişim tarihe ışık tutmaktadır:

Prof.Dr. Dursun Koçer, İstanbul Üniversitesi Astronomi Bölümü ve gözlemevinin (1966-2007);
Prof.Dr. Dilhan Eryurt, Ankara Üniversitesi Astronomi Enstitüsü ve gözlemevinin (1944-1970);
Doç.Dr.Selim Osman Selam’ın Ankara Üniversitesi Astronomi Bölümü ve gözlemevinin (1943-2003);
Prof.Dr.M.Ali Alpar’ın ODTÜ’deki araştırmacıların astrofizik araştırmalarını;
Prof.Dr.Cafer İbanoğlu’nun Ege Üniversitesi Gözlemevi’nin faaliyetini inceleyen yazıları.

Ekler bölümünün diğer iki önemli yazısı, TÜBİTAK Ulusal Gözlemevi’nin (TUG) kuruluşu ve gelişmesiyle ilgilidir. Bunlar Prof.Dr. Dilhan Eryurt’un ve Prof.Dr. Zeki Arslan’ın yazılarıdır.

Yine ekler bölümünde doktorasını yaptıktan sonra 1937 yılında İstanbul’dan ayrılarak araştırmalarına A.B.D. ve Meksika’da devam eden Prof. Paris Pişmiş’in ile Ankara Üniversitesi, A.B.D.’ndeki araştırma merkezleri ve ODTU’de öğretim üyesi ve araştırmacı olarak çalışan Prof.Dr.Dilhan Eryurt’un yayın listeleri yer almaktadır.

Kitabın son bölümü, Türkiye’de çalışmış yerli ve yabancı bilim insanı ile yurtdışındaki merkezlerde çalışmış Türkiye kökenli bilim insanlarının, 1923-1966 yılları arasında yayımladıkları makalelerin kronolojik bibliyografyasıdır. Bu bibliyografya, toplam 330 yayını içermektedir. Bu 330 yayın, 46’sı Türk, 9’u yabancı toplam 55 yazar tarafından yapılmıştır. İlk bilimsel yayın 1935 yılında yapıldığından, Bibliyografya 1935 yılı ile başlamaktadır:

SONUÇ

‘Astronomi ve Astrofizik Bibliyografyası’nın yayımlanmasıyla, Prof. İnönü’nün Cumhuriyet Dönemi Bilimini Değerlendirme Projesi’nin dördüncü halkası da zincire eklenmiş oluyor. Bu kitap hem 1923-2007 arasındaki Türkiye kaynaklı araştırmaları değerlendiriyor hem de söz konusu dönemde astronomi ve astrofiziğin kurumsal gelişimini, bu süreci yaşayanların kaleminden bizlere sunuyor. Bu özellikleriyle kitap, ileride Türk bilim tarihi ve politikası konusunda çalışacaklara çok önemli ve değerli bir kaynak oluşturuyor. Cumhuriyet dönemi Fizik, Matematik, Kimya ve Astronomi bibliyografyalarıyla, Prof. Erdal İnönü, öncü bir bilim tarihçisi olarak bilim literatürüne geçiyor.

Projenin bundan sonraki adımları, fizik ve matematik bibliyografyalarının 2007 yılına kadar yapılan yayınların aldıkları atıflarla ve bu dalların Türkiye’deki gelişim sürecini anlatan tarihsel metinlerle zenginleştirilmesi; biyoloji ve jeoloji bibliyografyalarının tamamlanmasıdır. Bunları yayıma

hazırlarken, 1923 sonrasında Türk bilim hayatını oluşturan bilim insanlarımızın bilgisine, tanıklığına ve yardımına ihtiyacımız var. Prof. İnönü'nün yeni kitaplarını yayına hazırlarken bize bu desteği vermelerini önemle rica ediyoruz.

Ölüm, Erdal İnönü'yü (1926-2007) bizden erken ayırdı. Bibliyografya çalışmalarını yayıma hazırlarken aramızda olmasını, bize fikir vermesini, bizimle tartışmasını ve eserlerinin basıldığını görmesini ne kadar çok isterdik. Onun eserini bugün sizlere sunarken, kendisini bir kere daha sevgi, saygı ve rahmetle anıyoruz.